

Тетяна Анатоліївна КАЛЬНА

аспірантка, економіст з бухгалтерського обліку та аналізу господарської діяльності,
Товариство з обмеженою відповідальністю науково-виробниче підприємство «Мікротерм»
пр-т Космонавтів, буд. 16, м. Северодонецьк, Луганська обл., 93409, Україна
E-mail: Tanya6891@mail.ru
Телефон: +380669827331

ПРИЙОМИ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Кальна, Т. А. Прийоми фінансового аналізу: переваги та недоліки [Текст] / Тетяна Анатоліївна Кальна // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2014. – Том 15. – № 2. – С. 13-18. – ISSN 1993-0259.

Анотація

У статті визначено проблему підприємств у підвищенні їх ефективності функціонування та забезпечення економічного зростання в умовах посилення конкуренції на внутрішньому та зовнішньому ринках. Вказано значення фінансового аналізу у виявленні змін фінансових результатів, контролюванні відношення фінансових показників, у довгостроковому плануванні та прийнятті відповідних управлінських рішень, визначенні загрози банкрутства і ризику капіталовкладень. Розглянуто прийоми аналізу фінансового стану у якості предмета дослідження. А також порушено питання обрання правильного прийому. Виявлено переваги і недоліки кожного з прийомів і зазначено особливості застосування тих чи інших прийомів у певних ситуаціях аналізу, що є головною метою роботи. Незважаючи на вагомий внесок зарубіжних та вітчизняних науковців і практиків, залишається не вирішеним питанням методики систематизації інформації про основні проблеми, які виникають у процесі аналізу фінансового стану, та правильність і точність обрання прийому фінансового аналізу. Надано рекомендації, що становлять основу для пошуку більш ґрунтовних напрямів комплексного аналізу фінансового стану підприємств. Зазначено про доцільність застосування закордонних методик, які формуються на використанні певних видів, прийомів та методів аналізу під час вивчення фінансового стану підприємства. Зокрема звернено увагу на проведення оцінки найважливіших показників декілька разів на рік, на розробку нових методів оцінки фінансового стану, на приведення фінансового та податкового законодавства до міжнародних норм, на уніфікацію методик форм фінансової звітності, підвищення рівня кваліфікації осіб, зайнятих аналізом фінансового стану. Стаття корисна для основних функціональних структур, що займаються фінансовим аналізом: фінансового відділу, бухгалтерії, маркетингу, планування та інших економічних підрозділів.

Ключові слова: горизонтальний аналіз; вертикальний аналіз; трендовий аналіз; порівняльний аналіз; факторний аналіз; аналіз відносних показників.

Татьяна Анатольевна КАЛЬНАЯ

ПРИЕМЫ ФИНАНСОВОГО АНАЛИЗА: ПРЕИМУЩЕСТВА И НЕДОСТАТКИ

Аннотация

В статье определена проблема предприятий в повышении их эффективности функционирования и обеспечения экономического роста в условиях усиления конкуренции на внутреннем и на внешнем рынках. Исследовано значение финансового анализа в выявлении изменений финансовых результатов, контроле соотношения финансовых показателей, в долгосрочном планировании и принятии соответствующих управленческих решений, определении угрозы банкротства и риска капиталовложений. Рассмотрены приемы анализа финансового состояния в качестве предмета исследования. А также затронут вопрос выбора правильного приема. Выявлены преимущества и недостатки каждого из приемов и указаны особенности применения тех или иных приемов в определенных ситуациях анализа, что является главной целью работы. Несмотря на весомый вклад зарубежных и отечественных ученых и практиков, нерешенным вопросом остается методика систематизации информации основных проблем, которые

возникают в процессе анализа финансового состояния, и правильности и точности избрания приема финансового анализа. Даны рекомендации, составляющие основу для поиска более основательных направлений комплексного анализа финансового состояния предприятий. Отмечена целесообразность применения иностранных методик, которые формируются на использовании определенных видов, приемов и методов анализа при изучении финансового состояния предприятия. В частности, обращено внимание на проведение оценки важнейших показателей несколько раз в год, на разработку новых методов оценки финансового состояния, на приведение финансового и налогового законодательства к международным нормам, на унификацию методик форм финансовой отчетности, повышение уровня квалификации лиц, занятых анализом финансового состояния. Данная статья полезна для основных функциональных структур, занимающихся финансовым анализом: финансового отдела, бухгалтерии, маркетинга, планирования и других экономических подразделений.

Ключевые слова: горизонтальный анализ; вертикальный анализ; трендовый анализ; сравнительный анализ; факторный анализ; анализ относительных показателей.

Tetiana Anatoliivna KALNA

PhD Student,
Economist in Accounting and Auditing and Analysis of Economic Activity,
Limited Liability Company Scientific-Production Enterprise «Mikroterm»
Kosmonavtiv ave., 16, Severodonetsk, Lugansk reg., 93409, Ukraine
E-mail: Tanya6891@mail.ru
Phone: +380669827331

FINANCIAL ANALYSIS METHODS: ADVANTAGES AND DISADVANTAGES

Abstract

The article has defined the problem of enterprises in their operation efficiency improvement and providing. Their economic growth in an increasingly competitive environment on domestic and international markets has been considered. It has made a point on financial analysis importance in identifying financial results' changes, financial ratio control, long-term planning and corresponding managerial decisions making, bankruptcy threat identification and investments risk. This article presents financial analysis technique as a subject of research, as well as a matter of right technique choice. It detects advantages and disadvantages of each technique and peculiarities of different techniques' usage in certain analysis situations, which is the primary target of study. In spite of foreign and native scientists and practitioners' contribution in accuracy and trueness of financial analysis's technique choice, systematization of fundamental issues' information technique, providing that such issues occur during financial analysis. The article provides recommendations, which are a base for search of more substantial direction of comprehensive analysis of enterprises' financial status. It underlines an applicability of foreign techniques, which are formed using certain types, procedures and methods of analysis in enterprises' financial status study. Particularly, the stress is made on evaluation of most important indexes several times a year, development of new methods of financial status evaluation, bringing financial and tax legislation in line with international rules, unification of pro-forma financial statements techniques. This article is useful for such functional organizations as financial department, accounting department, marketing department, planning department and other economic departments.

Keywords: horizontal analysis; vertical analysis; trend analysis; comparative analysis; factor analysis; analysis of the relative performance.

JEL classification: A10, D51, M20

Вступ

Основною проблемою багатьох підприємств є підвищення ефективності їх функціонування та забезпечення економічного зростання в умовах посилення конкуренції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Інструментом, що здатний подолати зазначену проблему, є фінансовий аналіз, який призначений для виявлення змін фінансових результатів, контролю відношення фінансових показників підприємства та його головних конкурентів, визначення загрози банкрутства, ризиків капіталовкладень, а також орієнтування на вирішення низки інших аспектів покращення фінансово-господарської діяльності з метою довгострокового планування розвитку та прийняття відповідних управлінських рішень. Аналізом фінансово-господарської діяльності підприємства займається аналіз фінансового стану [1, с. 146-147].

Для читання інформації і для проведення фінансового аналізу існує ціла низка прийомів. Але кожен з них має свої переваги та недоліки, які будуть визначені і охарактеризовані у нашій роботі.

Питання аналізу фінансового стану підприємств розглядаються у працях зарубіжних та вітчизняних науковців і практиків. Серед основних варто назвати праці: М. І. Баканова, І. Т. Балабанова, О. І. Барановського, Л. Бернстайна, О. М. Волкової, А. Гропелі, А. І. Даниленка, І. В. Зятковського, В. М. Івахненка, Т. Карлін, А. І. Ковальова, В. В. Ковальова, Б. Коласс, М. Н. Крейніної, Л. А. Лахтіонова, Е. А. Маркар'яна, О. Г. Мендрул, Д. С. Молякова, Е. Нікбахта, О. В. Павловської, В. П. Привалова, Н. О. Русак, В. А. Русак, В. М. Родіонової, Г. В. Савицької, Р. С. Сайфуліна, В. В. Сопка, В. М. Суторміна, О. О. Терещенко, М. О. Федотової, Е. Хелферта, М. Г. Чумаченко, А. Д. Шеремета та інших.

Не применшуючи внесок вказаних дослідників у вирішення проблем аналізу фінансового стану підприємств, варто зазначити, що все ще не вирішеними залишаються питання систематизації і способів обчислення показників фінансового стану, адаптації та визначення доцільності застосування закордонних методик аналізу для вітчизняних підприємств, ідентифікації факторів впливу на показники фінансового стану як основи такого аналізу, а також необхідності уніфікації стандартів аналізу за відповідними чітко визначеними принципами та інше. Все це вказує на необхідність подальших досліджень проблем аналізу фінансового стану підприємств [2, с. 358-360].

Метою статті є визначення переваг і недоліків основних прийомів як фінансового аналізу загалом, так і фінансового стану зокрема, систематизація інформації про основні проблеми, які виникають у процесі аналізу фінансового стану вітчизняних підприємств, визначення основних напрямів їх вирішення, а також обрання тих прийомів фінансового аналізу, які дають можливість провести більш точний аналіз залежно від тієї чи іншої ситуації [3, с. 287-288].

Аналіз фінансового стану — комплекс дій щодо вивчення й аналізу результатів фінансово-господарської діяльності організацій, підприємств, фірм з метою визначення ступеня ефективності використання основних фондів і оборотних коштів для реалізації програм (статутних завдань) організацій, установ, виявлення можливих недоліків, порушень, невикористаних резервів підвищення результативності діяльності.

Аналізу фінансового стану підлягають основні статті балансу та інші матеріали обліку та фінансової звітності. Вивчається раціональність формування й використання власних, запозичених та залучених коштів, відповідність сум власних оборотних коштів потребам у них, обсяг формування та виконання плану одержання прибутку. Виявляються причини недостатнього залучення джерел надходження прибутків, наявність невикористаних оборотних коштів та можливості їх мобілізації, наявність і рух запасів товарно-матеріальних цінностей, джерела їх утворення, ефективність використання кредиту і його матеріальне забезпечення. Оцінюється стан розрахунків підприємства з бюджетом, банками, постачальниками, покупцями. Визначається економічний результат обігу оборотних коштів, зіставляються витрати з прибутками, визначаються шляхи додаткового залучення оборотних коштів з метою одержання додаткових прибутків [4, с. 143].

Практикою фінансового аналізу вироблено низку основних прийомів читання фінансової звітності підприємства [5]. Серед них можна виокремити такі:

- горизонтальний аналіз;
- вертикальний аналіз;
- трендовий аналіз;
- аналіз відносних показників (фінансових коефіцієнтів);
- порівняльний аналіз;
- факторний аналіз.

Горизонтальний (часовий) аналіз полягає у порівнянні кожної позиції звітності з попереднім періодом. Порівняння - це метод, за допомогою якого предмет (явище), що вивчається, характеризується через співвідношення, вимірювання, зіставлення з іншими предметами та явищами однієї якості (норми, нормативи, планові показники, ціни тощо).

Перевагами прийому є можливість одержання найбільш загального уявлення про якісні зміни, які відбувались у структурі коштів і їх джерел, а також динаміку цих змін, цей прийом використовуються практично в усіх методиках.

Недоліки такого аналізу: немає механізму порівняння окремих варіантів економічних рішень і не передбачено взаємозамінюваності різних ресурсів, через що унеможливується вибір оптимального варіанту розвитку економічної системи; обмежене рахування інфляції [6]. Горизонтальний аналіз є досить обмеженим з наступних причин: зміни, що відбулися, характеризують дії минулих періодів, і відсутні підстави вважати, що подібні тенденції зберуться і в майбутньому; не маючи додаткових даних, неможливо однозначно інтерпретувати аналізовані зміни (абсолютні і відносні); деякі результуючі показники обумовлені настільки значним числом факторів, у тому числі і зовнішніх, як економічних, так і політичних, що прогнозувати їх на основі аналізу попередньої динаміки практично неможливо; оцінювати зростання ефективності, не маючи даних про реальний стан організації, досить важко; сам формат деяких форм звітності слід видозмінювати, подаючи всі числові дані у вигляді

позитивних чисел, оскільки горизонтальний аналіз негативних числових даних не очевидний і може викликати труднощі в інтерпретації.

Вертикальний (структурний) аналіз дозволяє визначити структуру підсумкових фінансових показників з виявленням впливу кожної позиції звітності на результат загалом.

Можна виокремити дві основні ознаки, що спричиняють необхідність і доцільність проведення вертикального аналізу. Це:

- перехід до відносних показників (коефіцієнтів), який дозволяє проводити міжгосподарські порівняння економічного потенціалу і результатів діяльності різних підприємств (за величиною використовуваних ресурсів, доходами, витратами, асортиментом тощо);
- відносні показники деякою мірою згладжують негативний вплив інфляційних процесів, які можуть істотно спотворювати абсолютні показники фінансової звітності й тим самим ускладнюють їх зіставлення в динаміці.

Вертикальний прийом фінансового аналізу досить корисний при розгляді структури доходів і видатків підприємства (вертикальний аналіз звіту про прибутки і збитки).

Переваги: дозволяє одержати найбільш загальне уявлення про якісні зміни, які відбувались у структурі коштів і їх джерел, а також динаміці цих змін, такі прийоми використовуються практично в усіх методиках.

Недоліки: не містять механізму порівняння окремих варіантів економічних рішень і не передбачають взаємозамінюваності різних ресурсів, через що унеможливується вибір оптимального варіанта розвитку економічної системи; обмежене врахування інфляції [6].

Трендовий аналіз ґрунтується на порівнянні кожної позиції звітності з низкою попередніх періодів і визначенні тренда, тобто основної тенденції динаміки показника, очищеної від випадкових впливів факторів зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства та індивідуальних особливостей його діяльності в окремих періодах. За допомогою трендового аналізу формуються можливі значення показників у майбутньому.

Переваги: дозволяє простежити за показниками тенденцію розвитку, зробити прогноз на перспективу.

Недоліки: складність вибору моделі; трудомісткість; проблеми інтерпретації інформації та формування системи аналізованих показників; неточність даних за нестабільного ринкового середовища (найчастіше тренд короткостроковий) [6].

Аналіз відносних показників (коефіцієнтів) застосовується для встановлення взаємозв'язку між показниками фінансової звітності підприємства. Найчастіше виділяють такі п'ять груп аналітичних коефіцієнтів: ліквідності, фінансової стабільності, рентабельності, ділової і ринкової активності.

Показники ліквідності дозволяють описати і проаналізувати здатність підприємства відповідати за свої поточні зобов'язання. В основу розрахунку цих показників покладено ідею зіставлення поточних активів з короткостроковою кредиторською заборгованістю. У результаті розрахунку встановлюється, чи у достатньому ступені забезпечене підприємство оборотними коштами, необхідними для розрахунків з кредиторами за поточними операціями [7, с. 95].

Показники фінансової стійкості характеризують ступінь покриття запасів "нормальними" джерелами фінансування (власними оборотними коштами, довгостроковими і короткостроковими кредитами), а також структуру капіталу підприємства.

Показники рентабельності призначені для оцінки загальної ефективності вкладення коштів у підприємство, аналіз якого здійснюється. Найбільш інформативними серед них є рентабельність авансованого капіталу і рентабельність власного капіталу.

Показники ділової активності відбивають ефективність поточної фінансово-господарської діяльності підприємства. До них належать: коефіцієнти оборотності матеріальних, трудових і фінансових ресурсів; тривалість операційного, виробничого і фінансового циклів тощо.

Показники ринкової активності розраховуються з метою визначення прибутку на одну акцію, стану підприємства на ринку цінних паперів тощо.

Переваги: простота обчислення величин; логіка відбору показників, правильність їх інтерпретації; використання коефіцієнтів у просторово-часовому аспекті, тобто дає можливість швидко у відносних величинах здійснювати як експрес-, так і комплексну діагностику.

Недоліки: трудомісткість; відсутність нормативних значень низки коефіцієнтів; ситуація, коли зміни величин коефіцієнтів у динаміці не можуть бути інтерпретовані належним чином, оскільки значення для розрахунку змінюються у часі; не завжди значення коефіцієнтів відбивають реалії національного господарства; окремі методики мають застарілі назви форм звітності; рекомендовані методики спрямовані на ретроспективний аналіз; ототожнення різних напрямків оцінки фінансового стану [6]. Зокрема, результативність коефіцієнтного аналізу обмежує низка факторів: множинність пропонованих наборів коефіцієнтів; складність обґрунтованого нормування показників; відсутність чітких механізмів інтерпретації значень показників і отримання підсумкових висновків і рекомендацій.

Порівняльний (просторовий) аналіз - це внутрішньогосподарський аналіз зведених показників звітності за окремими показниками самого підприємства та його дочірніх підприємств (філій), а також міжгосподарський аналіз показників певної фірми з показниками конкурентів або середньогалузевими та середніми показниками.

Переваги: гнучкий, динамічний, є основою комплексної оцінки показників фінансово-господарської діяльності.

Недоліки: трудомісткий; можливий при наявності доступної, повної і достовірної інформації; важко використовувати з урахуванням фактору часу; ототожнення різних напрямків оцінки фінансового стану; для того, щоб за результатами порівняння можна було зробити правильні висновки, необхідно забезпечити відповідність показників та їх однорідність за календарними строками, методами оцінки, умовами роботи, інфляційними процесами [6].

Факторний аналіз - це аналіз впливу певних факторів (причин) на результативний показник за допомогою побудови детермінованих (розділених у часі) або стохастичних (що не мають певного порядку) прийомів дослідження. Причому факторний аналіз може бути як прямим (власне аналіз), коли результативний показник поділяють на окремі складові, так і зворотним (синтез), коли окремі елементи з'єднують у загальний результативний показник.

Переваги: дає змогу побачити рівень фінансового стану на підприємствах протягом кожного звітного періоду і простежити тенденцію його зміни шляхом визначення ключових факторів впливу на основні показники.

Недоліки: трудомісткий; не завжди можна обмежити кількість показників та факторів для аналізу; залежно від моделі результати можуть відрізнятись; ситуація, коли зміни величин коефіцієнтів у динаміці не можуть бути інтерпретовані належним чином, оскільки значення для розрахунку змінюються у часі [6]. Легко інтерпретувати двофакторні моделі аналізу. Проте, якщо кількість перевищує три, складність інтерпретації результатів різко зростає. Тому під час аналізу намагаються зменшити кількість факторів, вплив яких на залежну змінну вивчається в одній ситуації.

Незважаючи на те, що усі прийоми мають значну кількість недоліків, серед основних варто зазначити те, що при проведенні аналізу фінансового стану українські підприємства стикаються з проблемою, пов'язаною з нестабільністю економіки.

У зв'язку з нестабільністю національної валюти, в умовах постійної зміни інформації багато фінансово-економічних показників, розрахованих на певний час, повністю втрачають свою цінність для аналізу, тобто в результаті проведення аналізу не можна стверджувати про його достовірність та актуальність.

Ще одним негативним моментом здійснення аналізу показників фінансового стану дослідники визначають нерозвиненість фондового ринку, де б обертались акції акціонерних підприємств, і по яких можна було б судити про становище емітентів, їх фінансовий стан та розвиток. Крім того, нестабільність законодавчої бази (фінансового, податкового права) також ускладнює проведення аналізу фінансового стану підприємства.

Більше того, як свідчать дані окремих досліджень, складність у проведенні фінансового аналізу полягає також у неритмічності та слабкості використання низки прийомів і методів фінансового аналізу у діяльності підприємств.

Згідно з таким дослідженням аудитори констатували, що в процесі своєї професійної діяльності застосовують економічний аналіз: 22 % щоразу при проведенні аудиторських перевірок, 26 % – винятково за наявності конкретного замовлення клієнта, а більше 50 % – за потребою, на власний розсуд [8, с. 257].

Наведені дані свідчать, що на сьогодні у більшості вітчизняних власників та менеджерів, а також державних службовців відсутнє комплексне бачення переваг здійснення максимально повного та об'єктивного аналізу фінансового стану, що значною мірою і визначає негативні тенденції щодо покращення фінансових показників діяльності, а також низьких кредитних позицій національних компаній на ринку капіталу, негативного інвестиційного клімату загалом.

У таких умовах доцільно рекомендувати з метою подолання як проблем, пов'язаних із застосуванням методичних підходів, прийомів фінансового аналізу, так і покращення організації його здійснення суб'єктами господарювання [9, с. 286]:

- проводити декілька разів на рік оцінку найважливіших показників фінансового стану підприємства (індивідуальний підхід до визначення найголовніших показників);
- розробляти нові методи оцінки фінансового стану, а також способи покращення фінансового стану, підвищення платоспроможності і ліквідності, зокрема комплексного характеру;
- нормалізувати, стабілізувати, привести до міжнародних норм фінансове та податкове законодавство;
- удосконалювати інформаційно-методичне забезпечення аналізу та уніфікувати методики форм фінансової звітності, що дозволить підвищити її аналітичні можливості та реальність оцінки майна;

-
- адаптувати закордонні методики аналізу фінансового стану, що на сьогодні виступають основними у процесі його здійснення, до соціально-економічних умов та практики господарювання суб'єктів національного господарства;
 - проводити методичні семінари для осіб, відповідальних за здійснення аналізу фінансового стану з метою формування мотиваційних аспектів його удосконалення та підвищення рівня кваліфікації тощо.

У сукупності надані рекомендації становлять основу для пошуку більш ґрунтовних напрямів оптимізації вирішення проблем здійснення комплексного аналізу фінансового стану вітчизняних підприємств.

Використання видів, прийомів та методів аналізу для конкретних цілей вивчення фінансового стану підприємств у сукупності становить методологію та методику аналізу.

До основних функціональних структур, які виконують фінансовий аналіз, належать фінансовий відділ та бухгалтерія. До цієї роботи залучаються також інші економічні підрозділи підприємства (маркетингу, планування тощо).

Список літератури

1. Азарова, А. О. Математичні моделі та методи оцінювання фінансового стану підприємства [Текст] / А. О. Азарова, О. В. Рузакова. – Вінниця: ВНТУ, 2010. – 172 с.
2. Фінанси підприємств [Текст] / А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк, С. О. Булгакова та інші: Під ред. А. М. Поддєрьогіна. – 6-те вид. – К.: КНЕУ, 2006. – 552 с.
3. Мних, Є. В. Економічний аналіз [Текст] : підручник: Вид. 2-ге, перероб. та доп. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 472с.
4. Кіндрацька, Г. І. Економічний аналіз [Текст] : підручник / Г. І. Кіндрацька, М. С. Білик, А. Г. Загородній ; За ред. проф. А. Г. Загороднього. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2008. – 487 с.
5. Усачев, Г. Г. Финансовая устойчивость организации и критерии структуры пассивов [Електронний ресурс] / Г. Г. Усачев. – Режим доступу: <http://www.1-fin.ru/?id=411>.
6. Грачова, М. Є. Фінансовий аналіз [Електронний ресурс] / М. Є. Грачова. – Режим доступу http://www.auditfin.com/fin/2004/1/fin_2004_11_rus_03_01_Gracheva/fin_2004_11_rus_03_01_Gracheva.asp.
7. Шеремет, А. Д. Методика фінансового аналізу [Текст] / А. Д. Шеремет, Р. С. Сайфулін, Е. В. Негашев. – М. : Инфра-М, 2000. – 184 с.
8. Ефимова, О. В. Финансовый анализ [Текст] / О. В. Ефимова. – М. : Бухгалтерский учет, 2002. – 464с.
9. Ковалев, А. И. Анализ финансового состояния предприятия [Текст] / А. И. Ковалев, В. П. Привалов. – М. : Центр экономики и маркетинга, 1997. – 376 с.

References

1. Azarova, A. O. & Ruzakova, O. V. (2010). *Matematichni modeli ta metodi ocinyuvannya finansovogo stanu pidpriemstva*. Vinnicja: VNTU.
2. Podderogin, A. M., Bilik, M. D., Buryak, L. D., Bulgakova, S. O. (2006). *Finansi pidpriemstv*. Kyiv : KNEU.
3. Mnih, E. V. (2005). *Ekonomichnyi analiz*. Kyiv : Centr navchalnoj literaturi.
4. Kindracka, G. I., Bilik, M. S., Zagorodny, A. G. (2008). *Ekonomichnyi analiz*. Kyiv : Znannya.
5. Usachev, G. G., *Finansovaya ustoychivost organizacij i kriterij struktury passivov*. Retrieved April 15, 2014, from <http://www.1-fin.ru/?id=411>.
6. Grachova, M. E. (2004). *Finansoviy analiz*. Retrieved April 15, 2014, from http://www.auditfin.com/fin/2004/1/fin_2004_11_rus_03_01_Gracheva/fin_2004_11_rus_03_01_Gracheva.asp
7. Sheremet, A. D., Sayfulin, R. S., Negashev, E. V. (2000). *Metodika finansovogo analiza*. Moskwa :Infra-M.
8. Efimova, O. V. (2002). *Finansoviy analiz*. Moskwa : Buhgalterskiy uchet.
9. Kovalev, A. I., Privalov, V. P. (1997). *Analiz finansovogo sostoyaniya predpriyatiya*. Moskwa : Centr ekonomiki i marketinga.

Стаття надійшла до редакції 26.03.2014 р.